

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد

نقش تقصیر در حقوق قراردادها در ایالات متحدهی آمریکا

از

مهسا دروی

استاد راهنما

دکتر رضا مقصودی

دی ۱۳۹۲

صلى الله عليه وسلم

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه حقوق

نقش تقصیر در حقوق قراردادها در ایالات متحدهی آمریکا

از

مهسا دروی

استاد راهنما

دکتر رضا مقصودی

استاد مشاور

دکتر عباداله رستمی

دی ۱۳۹۲

تقدیم بہ:

این مجموعہ را بہ پدر و مادرم کہ در تمامی دوران تحصیل بہوارہ مشوق و پشتیبان اینجانب بودہ اند،

تقدیم می نمایم....

تقدیر و تشکر:

در آغاز لازم می‌دانم که از زحمات کلیه ی اساتید گروه حقوق به ویژه جناب دکتر مقصودی که در تهیه ی این اثر و هم چنین در دوران تحصیل برای اینجانب زحمت بسیاری کشیده اند نهایت سپاس گزاری را بنمایم. هم چنین از جناب دکتر رستمی که با راهنمایی های خویش به اینجانب در بهتر نمودن این اثر کمک فراوانی نموده اند نهایت تشکر را دارم.

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۵	فصل اول- کلیات
۶	۱-۱- تعریف قرارداد، تعهد و انواع آن
۶	۱-۱-۱- تعریف قرارداد
۷	۱-۱-۲- تعریف تعهد
۷	۱-۱-۳- انواع تعهد به اعتبار نوع آن
۷	۱-۱-۳-۱- تعهد به وسیله
۸	۱-۱-۳-۲- تعهد به نتیجه
۸	۱-۲- تعریف، انواع و جایگاه تقصیر
۸	۱-۲-۱- تعریف تقصیر، تقصیر تطبیقی و قصور
۸	۱-۲-۱-۱- تعریف تقصیر
۹	۱-۲-۱-۲- تقصیر تطبیقی
۱۰	۱-۲-۱-۳- قصور
۱۰	۱-۲-۲- انواع تقصیر
۱۰	۱-۲-۲-۱- تقصیر سنگین
۱۲	۱-۲-۲-۲- تقصیر معمولی و سبک
۱۳	۱-۲-۳- ارکان مسئولیت و جایگاه تقصیر
۱۳	۱-۲-۳-۱- ارکان مسئولیت
۱۳	۱-۲-۳-۲- تکلیف یا تعهد
۱۳	۱-۲-۳-۳- نقض تکلیف یا تعهد
۱۳	۱-۲-۳-۴- رابطه‌ی سببیت
۱۴	۱-۲-۳-۵- قابلیت پیش‌بینی ضرر
۱۴	۱-۲-۳-۶- ورود خسارت
۱۴	۱-۲-۳-۷- جایگاه تقصیر
۱۴	۱-۲-۳-۸- جایگاه تقصیر در مسئولیت مدنی
۱۵	۱-۲-۳-۹- تکلیف
۱۵	۱-۲-۳-۱۰- تقصیر
۱۶	۱-۲-۳-۱۱- خسارت
۱۶	۱-۲-۳-۱۲- رابطه‌ی سببیت
۱۷	۱-۲-۳-۱۳- جایگاه تقصیر در مسئولیت قراردادی
۱۷	۱-۲-۳-۱۴- نقض قرارداد
۱۸	۱-۲-۳-۱۵- تحول مفهوم تقصیر
۲۰	۱-۳- انواع نظام های مسئولیت حاکم بر قرارداد

۲۰	۱-۳-۱-نظام مسئولیت مطلق
۲۳	۱-۳-۲-نظام مسئولیت مبتنی بر تقصیر
۲۷	۱-۳-۳-تاثیر تفکیک تعهدات در اعمال نظام مسئولیت حاکم بر قرارداد
۳۰	فصل دوم-نقش تقصیر در مرحله ی تشکیل قرارداد
۳۱	۱-۲-قراردادهای نامعقول و خلاف وجدان
۳۲	۱-۱-۲-مفهوم قرارداد نامعقول و خلاف وجدان
۳۳	۱-۲-۲-انواع قرارداد نامعقول و خلاف وجدان
۳۵	۱-۲-۳-عوامل موثر در خلاف وجدان نمودن قراردادها
۳۵	۱-۲-۳-۱-درج شرط وثیقه‌ی اضافه در قرارداد
۳۵	۱-۲-۳-۱-۱-مفهوم شرط وثیقه‌ی اضافه
۳۶	۱-۲-۳-۱-۲-تحلیل اقتصادی شرط وثیقه‌ی اضافه مندرج در قرارداد
۳۹	۱-۲-۳-۲-اضطرار
۳۹	۱-۲-۳-۳-عدم اهلیت قراردادی
۴۰	۱-۲-۳-۴-ترغیب ناعادلانه
۴۱	۱-۲-۳-۵-جهل به قیمت
۴۱	۱-۲-۴-نقش بازار در قراردادهای نامعقول و خلاف وجدان
۴۳	۲-تفسیر قرارداد
۴۴	۱-۲-۲-تعریف و کارکرد تفسیر
۴۵	۲-۲-۲-نقش تقصیر در تفسیر قرارداد
۴۷	۱-۲-۲-۲-غلبه‌ی معنای متعارف
۴۹	۱-۲-۲-۲-تعارض بین دو معنای متعارف
۵۰	۱-۲-۲-۳-وجود دو معنای غیرمتعارف
۵۰	۱-۲-۲-۴-اطلاع یکی از طرفین از معنای طرف مقابل
۵۱	۲-۳-اشتباه
۵۳	۱-۳-۲-اشتباه دو طرفه
۵۳	۱-۳-۱-۱-انواع اشتباه دو طرفه
۵۴	۱-۳-۲-۲-نقش تقصیر در اشتباه دو طرفه
۵۵	۱-۳-۲-۳-اشتباه یک طرفه
۵۵	۱-۳-۲-۱-انواع اشتباه یک طرفه
۵۶	۱-۳-۲-۲-جبران خسارت در اشتباه یک طرفه
۵۷	۲-۴-تدلیس
۵۸	۱-۴-۲-اظهار کذب
۵۸	۱-۴-۲-۲-اظهار کذب در مورد یک امر حقیقی
۵۹	۱-۴-۳-اظهار کذب با علم به نادرست بودن آن
۵۹	۱-۴-۴-قصد ترغیب طرف مقابل به انعقاد قرارداد بر مبنای اظهار کذب

۶۰	۲-۴-۵- فریب دهنده بودن اظهار کذب
۶۰	۲-۵- اکراه
۶۱	۲-۵-۱- وضعیت قرارداد اکراهی
۶۲	۲-۵-۲- نقش تقصیر در اکراه
۶۳	فصل سوم- تقصیر در مرحله ی اجرای قرارداد
۶۵	۳-۱- اعمال احتیاط در قرارداد
۶۶	۳-۱-۱- نقش تقصیر در اعمال احتیاط
۶۷	۳-۱-۲- انواع احتیاط و مراقبت
۶۹	۳-۲- مقابله با خسارت
۶۹	۳-۲-۱- شرح قاعده ی مقابله با خسارت
۷۰	۳-۲-۲- موارد اعمال قاعده ی مقابله با خسارت
۷۱	۳-۲-۳- تکالیف متعهدله در قاعده ی مقابله با خسارت
۷۳	۳-۲-۴- سایر شرایط تاثیرگذار در اجرای قاعده
۷۴	۳-۳- فرصت طلبی
۷۵	۳-۳-۱- توزیع مسئولیت بین مقصر فرصت طلب و مقصر بی مبالا
۷۶	۳-۳-۲- بررسی رابطه ی تقصیر و فرصت طلبی
۷۷	۳-۴- حسن نیت در اجرای قرارداد
۷۷	۳-۴-۱- مفهوم عام حسن نیت در قرارداد
۷۹	۳-۴-۲- مفهوم خاص حسن نیت در قرارداد
۸۱	۳-۴-۳- تحلیل رابطه ی تقصیر و حسن نیت
۸۱	۳-۵- اوضاع و احوال غیر قابل پیش بینی
۸۲	۳-۵-۱- نظام مسئولیت قابل اعمال در دکترین غیر ممکن بودن اجرا
۸۲	۳-۵-۱-۱- طرفداران نظام مسئولیت مطلق
۸۳	۳-۵-۱-۲- طرفداران نظام مسئولیت مبتنی بر تقصیر
۸۶	۳-۵-۲- رویه ی قضایی آمریکا در دکترین غیر ممکن بودن اجرا
۸۷	۳-۶- انواع خسارات قراردادی
۸۷	۳-۶-۱- خسارت اتکایی و خسارت قابل انتظار
۸۸	۳-۶-۲- موارد اعمال هر یک از انواع خسارات
۹۱	۳-۶-۳- نقش خسارت قابل انتظار در تقصیر و نقض فرصت طلبانه
۹۳	۳-۷- نقض قرارداد
۹۴	۳-۷-۱- نقض ماهوی و فنی
۹۴	۳-۷-۱-۱- توضیح نقض ماهوی
۹۵	۳-۷-۱-۲- توضیح نقض فنی
۹۶	۳-۷-۲- نقض سودمند
۹۷	۳-۷-۲-۱- توضیح قاعده ی نقض سودمند و نظام مسئولیت حاکم بر آن

۹۹	۳-۷-۲-۲- ایرادات وارده بر نقض سودمند
۱۰۱	۳-۸- قاعده‌ی توزیع خسارت
۱۰۱	۳-۸-۱- شرح نحوه‌ی عملکرد قاعده‌ی توزیع خسارت
۱۰۲	۳-۸-۲- فواید قاعده‌ی توزیع خسارت
۱۰۴	۳-۸-۳- مقایسه‌ی قاعده‌ی توزیع خسارت با سایر نظام‌های موجود
۱۰۴	۳-۸-۳-۱- مقایسه‌ی قاعده‌ی توزیع خسارت با نظام مسئولیت مطلق
۱۰۴	۳-۸-۳-۲- مقایسه‌ی قاعده‌ی توزیع خسارت با نظام مسئولیت ضد بیمه
۱۰۶	نتیجه‌گیری
۱۰۸	فهرست منابع

نقش تقصیر در حقوق قراردادها در ایالات متحده آمریکا

مهسا دروی

تقصیر قراردادی عدم اجرای عمدی یا ناشی از بی‌مبالاتی تعهد قراردادی لازم الاجرا می‌باشد. مفهوم تقصیر می‌تواند از دو جنبه‌ی اخلاقی و اقتصادی مورد تحلیل قرار گیرد. هر دو مفهوم تقصیر در قرارداد نقش مهمی ایفا می‌نمایند. تقصیر در هر دو مرحله‌ی تشکیل و اجرای قرارداد قابل بررسی می‌باشد. نقش تقصیر در قواعد راجع به قراردادهای نامعقول و خلاف وجدان، قواعد راجع به تفسیر قرارداد، اشتباه، اکراه و تدلیس در مقطع تشکیل قرارداد به وضوح نمایان است. در مرحله‌ی اجرای قرارداد نیز می‌توان نقش تقصیر را در انجام تکالیف متعاهدین به اعمال احتیاط جهت جلوگیری از وقوع حادثه، مقابله با خسارت، فرصت طلبی، حسن نیت، نقض قرارداد و ... مشاهده نمود. اعمال نظام مسئولیت مبتنی بر تقصیر در قرارداد باعث می‌شود که طرفین انگیزه‌ی بیش تری برای همکاری و حفظ قراردادهای سودمند داشته و خسارات ناشی از عدم اجرای تعهد به شیوه‌ای عادلانه توزیع شود و فردی مسئول جبران خسارت باشد که مرتکب تقصیر شده باشد. هم چنین در مواردی هم که هیچ یک از طرفین قرارداد تقصیری نداشته باشند، این نظام هزینه‌ها و خسارات را به نحو عادلانه بین طرفین تقسیم می‌نماید. این امر موجب می‌شود که متعهد نیز با متعهد برای اجرای قرارداد همکاری بیش تری داشته باشد. علیرغم ظاهر اولیه و ادعای بسیاری از نویسندگان در پذیرش مسئولیت بدون تقصیر در ایالات متحده، نقش تقصیر در حقوق قراردادهای این کشور بسیار حائز اهمیت است دومین شرح جدید حقوقی در باب قراردادهای که منبع اصلی این تحقیق قرار گرفته است، در مواد مختلفی از جمله مواد ۲۰ و ۲۰۱ به نقش تقصیر در قرارداد اشاره نموده است.

واژگان کلیدی: حقوق قرارداد، شرح جدید حقوقی، مسئولیت مطلق، تقصیر، مقابله با خسارت، فرصت طلبی، نقض سودمند

Abstract

The Role of Fault in the U.S Law Contracts

Mahsa Deravi

Contractual fault is the failure to perform an enforceable contractual promise intentionally or negligently. The concept of fault can be considered in both moral and economical aspects. Fault can be examined both in formation and performance steps of contracts. Role of fault is completely obvious in unconscionable contracts, interpretation of contracts, mistake, duress and fraud in formation step. In performance of contracts we can also see the role of fault in parties` duty to care in order to prevent fortuitous events, mitigation, opportunism, good faith, breach of contracts, etc. Application of fault regime in contracts gives parties` a motivation to coordinate with each other and preserve efficient contracts. This regime distributes damages fairly and imposes liability on the person who has fault. Fault regime splits costs and damages fairly if no one has fault, so it encourages the promisee to help the promisor in performance of contract. Despite the appearance and the view of many authors in application of liability without fault in U.S contract law, we should say that fault plays a significant role in contract law. Restatement (second) of contracts which is the main source in this research, has referred to the role of fault in various sections such as sections 20 and 201.

Key Words: Contract Law, Restatement, Strict Liability, Fault, Mitigation, Opportunism, Efficient Breach

دیدگاه رایج بر این مبناست که حقوق قرارداد در کشورهای کامن لا از جمله ایالات متحدهی آمریکا مبتنی بر مسئولیت مطلق و در کشورهای رومی ژرمنی مبتنی بر تقصیر است. مسئولیت مطلق بدین معناست که دلیل عدم اجرا، تاثیری در مسئولیت متعهد ندارد. به عبارت دیگر متعهد همیشه به طور کامل مسئول جبران خسارت متعهدله است و متعهدله یا به عین تعهد یا به خسارت معادل با آن دست خواهد یافت.

مسئولیت مطلق نظامی سنتی در قرارداد است که دارای معایب بیشتری نسبت به نظام مسئولیت مبتنی بر تقصیر است. نظام مسئولیت مطلق خسارات به بار آمده را حتی در صورت تقصیر متعهدله به متعهد تحمیل می نماید در نتیجه متعهدله هرگز تلاشی برای بهبود اوضاع نخواهد کرد. اعمال این نظام در تمامی بخش ها و قسمت های مختلف حقوق قرارداد نتیجه بخش نخواهد بود. نقش تقصیر در حقوق قرارداد انکار ناپذیر است و تلاش در جهت تطبیق قرارداد با نظام مسئولیت مطلق و خروج نظام مبتنی بر تقصیر از آن، با فشاری بر عقیده ای نادرست می باشد. تقصیر نقشی ذاتی و جدا نشدنی در حقوق قرارداد ایفا می نماید.

تقصیر از دو جنبه اخلاقی و اقتصادی قابل بررسی است. مفهوم اخلاقی تقصیر همان معنای سنتی تقصیر است و تخلف از هنجارهای اخلاقی و انجام کاری خلاف وجدان از جمله تدلیس، اکراه و عدم توجه به منافع مشروع دیگران را در بر می گیرد. این مفهوم اخلاقی از دیدگاه اقتصادی نیز قابل توجیه می باشد به طوری که مفهوم اخلاقی تقصیر با مفهوم اقتصادی آن مرتبط است.

تقصیر در حقوق قرارداد را می توان در دو مرحله ی تشکیل و اجرای قرارداد مورد بررسی قرار داد. تقصیر در مرحله ی تشکیل قرارداد در ذیل مباحث و قواعدی در قراردادهای نامعقول و خلاف وجدان، تفسیر قرارداد، اشتباه، تدلیس و اکراه قابل طرح می باشد. به عنوان مثال قرارداد نامعقول و خلاف وجدان قراردادی است که به طور کامل مبتنی بر تقصیر است. این نوع قرارداد قراردادی است که کاملاً به نفع یک طرف است. در این نوع قرارداد، یکی از طرفین از وضع بد طرف مقابل یا عدم توانایی و بی تجربگی وی سوء استفاده نموده و قراردادی برای رسیدن به منافع بیش تر منعقد می نماید. در این نوع از قرارداد می توان تقصیر اقتصادی را به وضوح مشاهده نمود و نقش بازار را در ایجاد چنین قراردادهایی مورد ملاحظه قرار داد. قواعد راجع به تفسیر و اشتباه نیز همانند قراردادهای نامعقول و خلاف وجدان بر تقصیر مبتنی شده اند. در مورد تدلیس و اکراه نیز می توان به وضوح تقصیر اخلاقی یکی از طرفین را ملاحظه نمود.

تقصیر در مرحله ی اجرای نیز با عناوینی از جمله حسن نیت، نقض سودمند، اعمال احتیاط در قرارداد، مقابله با خسارت و... ارتباط می یابد که در خلال مباحث آتی توضیح داده خواهند شد.

هنگامی که در اثر تقصیر یک فرد قرارداد با شکست مواجه می شود، فرد مقصر باید از عهده‌ی خسارات برآید. هر یک از طرفین نیز هنگام انعقاد قرارداد باید با یکدیگر همکاری و مشارکت نموده تا از وقوع حوادث احتمالی جلوگیری نماید. نظام مسئولیت مبتنی بر تقصیر در صدد برآوردن هدف اصلی حقوق قرارداد که همان حفظ قراردادهای سودمند است می‌باشد. قرارداد سودمند قراردادی است که انعقاد آن برای هر دو طرف قرارداد و جامعه مفید می‌باشد. در چنین قراردادی هر دو طرف قرارداد با صداقت وارد معامله شده و به منافع مشروع یکدیگر توجه می‌نمایند. عوضین قرارداد متناسب بوده و به هر کدام از طرفین سود اقتصادی متعارفی می‌رساند.

نظام مسئولیت مبتنی بر تقصیر در صدد ترغیب متعاهدین به انجام اقدامات بهینه و به صرفه است. بدین معنا که هر کدام از طرفین با مشارکت و همکاری یکدیگر اقداماتی پیش‌گیرانه انجام داده تا متحمل هزینه‌ی کمتری بعد از وقوع حادثه‌ی ناگهانی شوند. انجام چنین اقدامی از نظر اقتصادی سودمند، بهینه و به صرفه می‌باشد. در صورتی هم که جلوگیری از حادثه‌ی احتمالی امکان پذیر نباشد، نظام مبتنی بر تقصیر با ارائه‌ی راهکارهایی مناسب‌تر و عادلانه‌تر از نظام مسئولیت مطلق، خسارات وارده را درونی می‌نماید. درونی کردن خسارات بدین معناست که طرفین قرارداد بعد از وقوع حادثه‌ی احتمالی با یکدیگر همکاری نموده و با انجام اقداماتی خسارات حاصله را کاهش داده تا جبران آن‌ها را به نحو عادلانه‌ای متقبل شوند. در صورتی هم که یکی از طرفین در وقوع حادثه و عدم اجرای تعهد مقصر باشد خود باید از عهده‌ی خسارات حاصله برآید و فرد بی‌تقصیر مسئولیتی در این باره نخواهد داشت. فرد مقصر از دیدگاه نظام مبتنی بر تقصیر می‌تواند هر کدام از طرفین قرارداد باشند، درحالی که در نظام مسئولیت مطلق تمامی مسئولیت بر عهده‌ی متعهد قرار دارد.

سوالات:

در بررسی این مسائل و تحلیل نقش تقصیر در حقوق قرارداد های آمریکا سوالات مختلفی به ذهن می رسد که به چند نمونه از آن اشاره می نمایم:

- مفهوم تقصیر از دیدگاه اقتصادی چه معنایی دارد؟
- اتخاذ نظام مبتنی بر تقصیر در قرارداد چه مزایایی نسبت به نظام مسئولیت مطلق دارد؟
- تقصیر در حقوق قرارداد ایالات متحده ی آمریکا در چه مباحثی مطرح می شود؟

فرضیات:

پاسخ هایی احتمالی به سوالات مطروحه که به عنوان فرضیات مد نظر قرار دارند نیز به ترتیب به شرح ذیل می باشند:

- تقصیر از نظر اقتصادی به معنای رسیدن به منافع بیش تر به طریق نامشروع است که به سه نوع عدم اعمال احتیاط و مراقبت کافی، تخلف در کاهش خسارت و فرصت طلبی تقسیم می شود.
- نظام مبتنی بر تقصیر انگیزه‌ی طرفین قرارداد را برای اعمال احتیاط و همکاری با یکدیگر افزایش می دهد، اما در نظام مسئولیت مطلق که مجموع مسئولیت ها و خسارات به یک فرد تحمیل می شود این گونه نیست.
- تقصیر در حقوق قراردادهای ایالات متحده‌ی آمریکا در مباحث راجع به تدلیس، اشتباه و عدم اجرای قراردادی نقش می کند.

در این تحقیق در صدد پاسخ گویی به سوالات مطروحه بوده و فرضیات را با شرح و تفصیل بیشتری مورد تحلیل قرار داده ایم.

روش:

روش پژوهش و انجام پایان نامه روشی توصیفی - تحلیلی است و گرد آوری اطلاعات بر مبنای روش کتابخانه‌ای و اینترنتی صورت گرفته است.

پیشینه‌ی تحقیق:

در مورد پیشینه‌ی موضوع منتخب نیز باید اذعان داشت که در حقوق کشور ما تاکنون هیچ کتاب، مقاله و بررسی پیرامون این مسئله در حقوق ایالات متحده انجام نشده است و دیدگاه رایج این است که مسئولیت قراردادی در کشورهای کامن لا و به طور خاص ایالات متحده، مسئولیت مطلق می باشد. لکن در حقوق ایالات متحده‌ی آمریکا اخیراً محققان به دلیل تغییر دیدگاه خویش، نقش تقصیر در حقوق قرارداد را بسیار حائز اهمیت می دانند و مقالاتی در این زمینه تالیف نموده اند که در این پایان نامه مورد استفاده قرار گرفته است و بدان ها استناد شده است.

هدف:

هدف از انتخاب این موضوع این است که نشان دهیم، مسئولیت قراردادی در حقوق آمریکا مبتنی بر کدام یک از دو نظام مسئولیت مبتنی بر تقصیر یا مسئولیت مطلق است و اینکه چه نقشی می توان برای تقصیر در حقوق قراردادها قائل شد. امروزه نظام مسئولیت مبتنی بر تقصیر به مفهوم اخلاقی و سپس معنای جدیدتر آن یعنی تقصیر اقتصادی مزایای بسیاری دارد که قرارداد را از هر نظر برای طرفین سودمند نموده و احتمال نقض و خسارات ناشی از آن را به حداقل می رساند. در این راستا شرح جدید حقوقی (Restatement) مبنای اصلی تحقیق قرار گرفته است. شرح جدید حقوقی مجموعه‌ای متشکل از آرای قضایی، تفاسیر قانونی و قواعد قابل اعمال توسط دادگاه‌ها است که موسسه حقوقی آمریکا (ALI)

(برای منظم و مدرن نمودن قواعد کامن لا در ایالات متحده‌ی آمریکا گرد آوری نموده است. (H.Gifis, 2011: 464) این مجموعه در تمامی ایالت‌های آمریکا مورد توجه و استناد قرار می‌گیرد و با توجه به موضوع در گروه‌های مختلفی دسته‌بندی شده است. مقررات شرح جدید حقوقی به خودی خود الزام آور نیست، مگر این که مورد تصویب عالی‌ترین دادگاه هر ایالت واقع شود. (Garner, 2009: 1428)

سازمان‌دهی تحقیق:

در فصل اول تحت عنوان کلیات، به تعریف اصطلاحات و مفاهیم از جمله قرارداد، تعهد و انواع آن، تفسیر و جایگاه آن و انواع نظام‌های مسئولیت حاکم بر قرارداد می‌پردازیم. در فصل دوم نقش تفسیر در مرحله‌ی تشکیل قرارداد ذیل پنج عنوان قراردادهای نامعقول و خلاف وجدان، تفسیر قرارداد، اشتباه، تدلیس و اکراه مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل سوم نیز نقش تفسیر در مرحله‌ی اجرای قرارداد ذیل عناوین اعمال احتیاط و مراقبت، مقابله با خسارت، فرصت طلبی، حسن نیت، اوضاع و احوال غیر قابل پیش‌بینی، انواع خسارت قراردادی، نقض قرارداد و قاعده‌ی توزیع خسارت بررسی شده است. در پایان نیز به نتیجه‌گیری از مباحث می‌پردازیم.

¹. American Law Institution

فصل اول – کلیات

در فصل اول به بررسی برخی مفاهیم کلی و تعریف اصطلاحات مرتبط با موضوع بحث می‌پردازیم. ابتدا تعریفی از قرارداد، تعهد و انواع آن ارائه داده و سپس مفهوم تقصیر¹، انواع و جایگاه آن را مورد بررسی قرار می‌دهیم و تعاریفی از اصطلاحات مشابه از جمله تقصیر تطبیقی و تصور ارائه می‌نماییم. سپس نظام مسئولیت مطلق در حقوق قراردادهای ایالات متحده آمریکا را شرح داده و دلایل برتری نظام مسئولیت مبتنی بر تقصیر بر مسئولیت مطلق را بیان می‌کنیم و تحول تاریخی مفهوم تقصیر و هم‌چنین مفهوم اقتصادی آن را بررسی می‌نماییم.

۱-۱- تعریف قرارداد، تعهد و انواع تعهد

برای آغاز بحث ابتدا باید با مفهوم قرارداد و تعهد آشنا شویم. قرارداد و تعهد دو مفهوم متفاوت اما نزدیک به هم می‌باشند. ابتدا به تعریف قرارداد پرداخته و تعهد را تعریف خواهیم نمود.

۱-۱-۱- تعریف قرارداد

قرارداد توافقی بین دو یا چند شخص می‌باشد که ایجادکننده‌ی تعهداتی لازم‌الاجرا یا شناخته‌شده از سوی قانون است.

(Garner, 2009: 365)

در تعریف دیگری آمده است که قرارداد در بر گیرنده‌ی تعهد یا مجموعه‌ای از تعهدات است که اجرای آن‌ها تکلیف متعهد بوده و نقض آن‌ها به متعهدله حق استفاده از شیوه‌های جبرانی از جمله الزام به اجرای عین تعهد، مطالبه‌ی خسارت و فسخ قرارداد را می‌دهد. یک قرارداد صحیح دارای چهار رکن اهلیت طرفین به انعقاد قرارداد، موضوع قرارداد، عوض و دو جانبه بودن تعهد است. (H.Gifis, 2011: 113) به عبارت دیگر طرفین قرارداد باید برای انعقاد آن اهلیت داشته باشند. بنابراین اگر قراردادی توسط صغیر یا مجنون منعقد شود صحیح نخواهد بود. هم‌چنین موضوع قرارداد باید معین باشد. برای مثال اگر طرفین قرارداد قصد معامله‌ی یک اسب را داشته باشند اما هر کدام یک اسب متفاوت را در ذهن داشته باشد و به عبارتی در موضوع معامله در اشتباه باشند قراردادی منعقد نخواهد شد. قرارداد هم‌چنین باید معوض باشد. یعنی متعهد در ازای انجام تعهد عوضی دریافت نماید. تعهدات بلاعوض لازم‌الاجرا نیستند. معوض بودن تعهد به معنای متقابل و دوجانبه بودن تعهدات قراردادی است. بدین معنا که هر یک از طرفین قرارداد توأمان دارای حقوق و تکالیفی می‌باشند. (Ibid)

¹. Fault

۱-۱-۲- تعریف تعهد

تعهد وظیفه‌ای حقوقی یا اخلاقی مبنی بر انجام یا عدم انجام امری است. مفهوم تعهد در قرارداد متجلی می‌باشد. تعهد معنایی وسیع دارد و به هر کاری که شخص به سبب قانون، قرارداد، روابط اجتماعی، نزاکت یا اخلاقیات ملزم به انجام یا عدم انجام آن باشد اشاره می‌نماید. در حقوق مدنی تعهد به رابطه‌ی حقوقی اشاره می‌نماید که ضمن آن شخصی که متعهد نامیده می‌شود، ملزم به انجام کاری برای شخص متعهد له است. (Garner, 2009: 1179)

تعهد در معنای رایج خود صرفاً معادل وظیفه و تکلیف در نظر گرفته می‌شود. از منظر حقوقی تعهدات گروهی از وظایف و تکالیف محسوب می‌شوند که در مقابل حقوق قرار گرفته و لازم و ملزوم یکدیگرند. تعهد همان گونه که به مسئولیت یک فرد اشاره می‌کند در مقابل حق طرف مقابل را نیز یادآور می‌شود. تعهد از دیدگاه متعهد له حق و از دیدگاه متعهد یک وظیفه یا تکلیف به حساب می‌آید. (Salmond, 1947: 400)

اگر شخص متعهد به این وظیفه‌ی خویش عمل ننماید، قانون برای او ضمانت اجرا در نظر می‌گیرد. آن چه که به بحث ما ارتباط می‌یابد تعهدی است که منشا قراردادی داشته باشد. مفهوم تعهد آن چنان با مفهوم قرارداد عجین است که قرارداد را مجموعه‌ای از تعهدات تعریف می‌کنند که اجرای آن‌ها وظیفه و عدم اجرایشان دارای ضمانت اجرای قانونی است. (Williston, 2007: 324)

۱-۱-۳- انواع تعهد به اعتبار نوع آن

قرارداد می‌تواند از جنبه‌های مختلفی تقسیم شود. یکی از این موارد تقسیم قرارداد به اعتبار نوع تعهد است، که با توجه به این منشا می‌توان قرارداد را به دو دسته‌ی قراردادهای متضمن تعهدات به وسیله^۱ و قراردادهای متضمن تعهدات به نتیجه^۲ تقسیم نمود.^۳ در ادامه‌ی مبحث به تعریف این دو نوع از تعهدات می‌پردازیم.

۱-۱-۳-۱- تعهد به وسیله

قرارداد متضمن تعهد به وسیله قراردادی است که طی آن، فرد متعهد می‌شود که نهایت تلاش خود را برای اجرای مورد قرارداد به کار گیرد. در چنین قراردادی میزان اجرای تعهد با توجه به توانایی وی در اجرا با توجه به دستور العمل‌های مطرحه یا اهداف قراردادی سنجیده می‌شود. (Garner, 2009: 366) در این نوع از قراردادها متعهد را با فردی متعارف در همان اوضاع و احوال مقایسه می‌نمایند.

^۱ . Promise of Best Efforts

^۲ . Promise of Results

^۳ . مبدع این تقسیم بندی، دموگ از نویسندگان حقوق فرانسه در سال ۱۹۲۸ می باشد و این نوع تقسیم بندی در حقوق تعهدات فرانسه بسیار اساسی است. (مرتضوی، ۱۳۸۹: ۲۰)

در این دسته از تعهدات دستیابی به نتیجه تعهد نشده است و از قصد طرفین نیز چنین موردی بر نمی آید. زیرا عوامل مختلف دیگری وجود دارند که می توانند از رسیدن به نتیجه جلوگیری نمایند. (Grandmann, 2009: 1594) به عبارت دیگر رسیدن به نتیجه به طور متعارف در کنترل متعهد نیست. در نتیجه وی صرفاً تعهد به به کارگیری حداکثر تلاش خود می نماید. برای نمونه می توان به مسئولیت پزشک اشاره نمود. پزشک متعهد می شود که حداکثر تلاش خود را برای نجات بیمار به کار بگیرد اما زنده ماندن بیمار امری نیست که در قدرت و اختیار پزشک باشد.

۱-۳-۲- تعهد به نتیجه

در مقابل تعهد به وسیله، تعهد به نتیجه وجود دارد که در آن فرد متعهد می شود که نتیجهی مقصود متعهدله را فراهم آورد. در این دسته از تعهدات، حصول نتیجه به طور متعارف در کنترل متعهد است در نتیجه عذری از وی پذیرفته نیست مگر این که بروز مانع خارجی را که در کنترل وی نبوده به اثبات برساند. نمونهی این دسته از تعهدات، قرارداد حمل و نقل است که ضمن آن متصدی حمل عهده دار می شود که مسافر را به مقصد برساند و حصول نتیجه نیز به طور متعارف در کنترل و اختیار متعهد است. (Ibid: 1595)

۱-۲- تعریف، انواع و جایگاه تقصیر

در این بخش ابتدا به تعریف تقصیر و اصطلاحات مشابه آن پرداخته و سپس انواع تقصیر را بررسی نموده و جایگاه آن در مسئولیت قراردادی و قهری را بیان می نمایم.

۱-۲-۱- تعریف تقصیر، تقصیر تطبیقی^۱ و قصور^۲

از تقصیر در فرهنگ‌های مختلف تعریف متفاوتی به عمل آمده است که در زیر به برخی از آن‌ها اشاره می کنیم. سپس اشاره‌ای مختصر به معنای دو اصطلاح مرتبط با تقصیر یعنی تقصیر تطبیقی و قصور می نمایم.

۱-۱-۲-۱- تعریف تقصیر

تقصیر نقض یک تکلیف یا بی‌مبالاتی^۳ است و در برخی شرایط و اوضاع و احوال خطاهای دیگران را در بر می‌گیرد که تکلیف کنترل یا مراقبت از آن‌ها با این شخص بوده است. (Dugdale, 2006: 31) در این تعریف نقض تکلیف به تقصیر غیر قراردادی اشاره می‌کند و کلمه Delictual Fault نیز در حقوق ایالات متحده ناظر به تعهدات غیر قراردادی است.

1. Comparative Fault

2. Default

3. Negligence

(بشارت، ۱۳۹۱: ۴۹) بی‌مبالاتی به تقصیر غیر عمدی اشاره می‌نماید و بیان‌گر وجود تقصیر در هر دو دسته‌ی الزامات قراردادی و غیر قراردادی است. این تعریف از تقصیر به مسئولیت ناشی از فعل غیر نیز که می‌تواند از هر دو سبب غیر قراردادی (مانند مسئولیت والدین در مقابل فرزندان) و قراردادی (مانند مسئولیت مربی صغار و مجانین) نشأت گیرد اشاره می‌نماید.

در یک تعریف دیگر تقصیر عبارت است از تخلف از رفتار متعارف یا وظیفه‌ی قانونی، خواه عمدی خواه از روی بی‌مبالاتی باشد. (Wiley, 2010: 215) این تعریف معیار وقوع تقصیر را رفتار فردی متعارف در شرایط و اوضاع و احوال خاص هر مورد می‌داند که این معیار در تقصیرهای قراردادی و غیر قراردادی سیستم‌های مختلف حقوقی مورد پذیرش واقع شده است. هم‌چنین این تعریف تقصیر را به دو دسته‌ی عمد و غیر عمد تقسیم می‌نماید.

هم‌چنین در تعریف دیگری فعل یا ترک فعلی است که به موجب قانون منع شده است. به عبارت دیگر، مسئولیت ناشی از فعل یا ترک فعلی است که موجب خسارت یا صدمه به دیگران شود. (Webster, 2001: 345) این عبارت تعریفی جامع از تقصیر ارائه نمی‌دهد و آن را صرفاً تخلف از دستور قانون می‌داند و تقصیر را به عنوان مسئولیت جبران خسارت ناشی از فعل شخص در مقابل دیگران تعریف می‌کند.

فرهنگ حقوقی بلک تعریفی جامع‌تر از تقصیر ارائه می‌دهد و آن را بدین صورت تعریف می‌نماید: «تخلف از اعمال احتیاط یا انجام وظیفه است که از بی‌توجهی^۱، ناتوانی^۲، انحراف^۳، سوء نیت^۴ یا سوء تدبیر^۵ ناشی می‌شود.» در همین منبع در ادامه، تقصیر تخلف عمدی و ناشی از بی‌مبالاتی جهت اعمال استانداردهایی از رفتار قلمداد شده است که منجر به خسارت به دیگران می‌شود. (Garner, 2009: 683)

۱-۲-۱- تقصیر تطبیقی

تقصیر تطبیقی دکترینی از تقصیر است که اجازه می‌دهد تقصیر زیان دیده و عامل ورود زیان با یکدیگر مقایسه شده و هر شخص به میزان تقصیر خودش مسئول خسارات وارده باشد. مطابق با این دکترین خسارتی که به زیان دیده وارد شده است به میزان تقصیر او کاهش می‌یابد. تقصیر تطبیقی به دو دسته‌ی تقصیر تطبیقی خالص^۶ و تقصیر تطبیقی تعدیل شده^۷ تقسیم می‌شود. در تقصیر تطبیقی خالص درصد مشارکت زیان دیده تأثیری در گرفتن خسارت او ندارد. بدین معنا که حتی اگر زیان دیده در بروز حادثه ۹۰٪ مقصر باشد و عامل ورود زیان صرفاً ۱۰٪ تقصیر را عهده دار باشد باز فرد زیان دیده می‌تواند ۱۰٪ میزان خسارت خود را از عامل ورود زیان مطالبه نماید. اما مطابق با تقصیر تطبیقی تعدیل شده، اگر میزان تقصیر زیان دیده بیش از

1. Inattention

2. Incapacity

3. Perversity

4. Bad Faith

5. Mismanagement

6. Pure Comparative Fault

7. Modified Comparative Fault